

УДК 902(477.81-22)"637"

ВАСИЛЬ РУДИЙ

ПОСЕЛЕННЯ ГОРОДОЦЬКО-ЗДОВБИЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ В С. ДЕРМАНЬ І РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Поселення городоцько-здовбицької культури розмірами 100х25 м розміщене на лівому високому березі р. Устя. На ньому досліджено одне наземне житло, у якому виявлено крем'яні, кам'яні, керамічні вироби другої половини III тис. до н.е. Знахідки свідчать, що населення займалось землеробством, скотарством та крем'яним виробництвом.

Ключові слова: городоцько-здовбицька культура, поселення, житло, крем'яні, керамічні вироби.

Село Дермань І розташоване за 18 км на південь від районного центру м.Здолбунова. Воно міститься в Мізоцькому горбистому пасмі – одному з найвищих і найбільше розчленованих на всій території Волино-Подільського плато. Мізоцьке пасмо простягається неширокою смугою від с.Стояннів на заході до м.Острога на сході й місцями має вигляд справжніх гір. Абсолютні висоти в деяких місцях перевищують 300 м. Тут переважає горбистий рельєф зі стрімкими схилами та малопотужним шаром лесових суглинків, характерні сірі і ясно-сірі опідзолені ґрунти, у підніжжі схилів – опідзолені чорноземи. Можна припустити, що досліджуваний район у добу міді-бронзи був укритий дубовим і дубово-буковим лісом, який подекуди й донині зберігся у природному стані¹.

Із західних околиць с.Дермань невеликими струмками, що течуть із заходу на північний схід і ділять село на вулиці, бере початок річка Устя (ліва притока Горині). Вулиці розкинулись на підвищеннях, на одному з яких (Шинковці) в 1998 р. виявлено поселення культури шнурової кераміки, що міститься головно в межах саду та городу місцевого мешканця Романюти (рис.1).

Перші сліди перебування давніх людей на Мізоцькому плато стосуються ще пізнього палеоліту (близько 30 тис. років тому). Місця короткочасного перебування давніх мисливців засвідчені знахідками крем'яних речей (пластин, нуклеусів), виявлених в околицях

© Рудий В., 2003.

¹ Геренчук К.Б., Койнов М.М., Цись Г.М. Природно-географічний поділ Львівського та Подільського економічних районів. - Львів, 1964. - С.53.

сіл Липа, Костянець, Мирогоща Дубнівського району. Поселення розташовані на верхніх терасах узгір'їв².

Систематичне заселення і господарське освоєння Мізоцької горбистої місцевості почалося на зламі VI-III тис. до н.е.³.

В околицях с.Дермань також виявлено низку поселень, городищ як епохи міді-бронзи, так і більш пізнішого часу.⁴

Село активно обживали у ранньому та пізньому середньовіччі. Про це свідчать місцеві городища X-XIII ст, місцевість "Батиева криниця", середньовічні церква та монастир.

Археологічна експедиція Львівського національного університету, проводячи розвідкові дослідження, виявила влітку 1998 р. в межах садиби Романюти поселення городоцько-здобвицької культури. Шурфуванням з'ясовано, що поселення займало площу 25x100 м і розміщене на першій надзаплавній терасі високого лівого берега р.Устя. Воно підноситься на висоту 15-20 м над рівнем долини. Складність дослідження полягає в тому, що пам'ятка міститься в зоні городів та садів. Було обстежено одне наземне житло, розташоване на відстані 35 м південніше стодоли Романюти.

Житлова споруда овальної форми, розмірами по лінії схід-захід 3,8x3,2 м, заглиблена в материк до рівня 0,4-0,6 м від сучасної поверхні. Знахідки: крем'яні, кам'яні, керамічні вироби концентровані головню в межах житла та в безпосередній близькості.

У заповненні ями - темній гумусованій землі знайдено крем'яні сколи, відщепи, пластини, ножі, різці, сокири, уламки кераміки, кості великої та дрібної рогатої худоби. Біля північно-західного краю житла на глибині 0,6 м відкрито нагромадження кусків глиняної обмазки, фрагменти ліпної кераміки орнаментованої відтисками шнура біля вінець, вуглики, що займали площу 0,5 м, завтовшки - близько 0,1 м.

Кременеобробне виробництво тогочасного населення пов'язане з місцевими покладами кременю туронського походження Мізоцького плато. Цей вид сирівцю трапляється тут у вигляді овальних конкрецій

---

² Савич В.П. Багатошарова палеолітична стоянка Липа VI // Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині (далі МДАПВ). - Київ, 1962. - Вип.4. - С.9-27. Островский М.И., Григорьев Г.П. Липская палеолитическая культура. Советская археология. - 1996. - №4. - С.3-13.

³ Сасишніков І.К. Пам'ятки культур шнурової кераміки в басейні р. Устя // МДАПВ. - Київ, 1962. - Вип.4. - С.44-53. Пелешишин М.А. Племена культури Вербковице-Костянець // Стародавнє населення Прикарпаття і Волині (доба первіснообщинного ладу). - К.,1974. - С.112-116.

⁴ Рудий В. Археологічні розвідки на Рівненщині // Археологічні відкриття в Україні 1998-1999 рр. - Київ, 1999. - С.144-145; його ж. Нові матеріали до археологічної карти Погориння // Наук. зошити іст. ф-ту. - 2000. - Вип.3. - С.283-284.

діаметром 20-30 см, з округлим поперечним перерізом. Вони залягають поблизу поселення в стінках берега р. Устя. Внаслідок водної трансгресії конкреції, що перебувають на незначній глибині, трапляються також на дні річки та на городах селян, що спускаються до води. Сколи з кременю темного та темно-сірого кольору є в околицях села в значній кількості.

Крем'яні сокири виявлені в житлі лінзоподібної форми. Перша з них (рис. 2, 1) є універсальне знаряддя, тобто дволезова. Вона має зашліфовані верхню та нижню частини поверхні. Ширина нижнього леза становить 4,2 см, а верхнього – 2,4 см. Товщина бічної сторони 1,8 см. Знаряддя досить довго використовували, леза частково пошкоджені внаслідок інтенсивних операцій рубання твердих порід.

Друга сокира є заготовкою (рис. 2, 2). Її довжина 13,3 м, ширина леза 4,8 м, товщина бічної сторони коливається в межах 2,0-2,5 см. Виріб незавершений і не зашліфований. Виявлено також уламок леза від кам'яної сокири (рис. 2, 3). Сокира виготовлена з місцевого сірого каменю м'якої породи і не довго слугувала в роботі мешканцям житла. Було також виявлено крем'яну проколку (рис. 2, 4).

Технологія кремнеобробного виробництва мешканців поселення була спрямована на отримання вузьких пластин, які відокремлювали з одноплосинних призматичних і торцеподібних нуклеусів. Головні знаряддя – скребки та ножі, більшість з яких має чітко виражене функціональне призначення. Заготовками слугували тригранні, рідше – трапецеоподібні пластини. Можна виділити кілька типів ножів. Перший тип становлять ножі на широких і тонких пластинах (рис. 3, 1,4-6; 4, 5; 5,6). Довжина їх сягає до 9 см. Лезом був один або обидва краї пластини, оброблені ретушшю. Окрему групу знарядь становлять ножі-вістря (рис. 3, 2-3, 7). Інколи як вістря використовували маленькі пластинки.

Як і ножі, скребки (шість екземплярів) різні на вигляд, однак переважно малі (рис. 4, 1-4,6; 5, 1-2). Їхній робочий край сформований по різному: легко заокруглений, прямий, дещо звужений або скісний. Деякі скребки виготовлені для використання як ріжучі інструменти. Краї скребків обробляли переважно прямою затуплювальною ретушшю з боку спинки. Одночасно окремі з них мали робочий край, оброблений з обох сторін ретушшю. Крім того, було виявлено декілька вкладишів до серпів (рис. 5, 3-5, 7).

Головну кількість знахідок становить глиняний фраментований посуд, який як зазначено виявлений переважно в житлі. Він виготовлений з глини з домішкою крупнозернистого піску. Як додаткові домішки використовували подрібнений кремій, камінь, кварц, шамот. Поверхня посудин вигладжена, інколи підлощена. Колір переважно сірий, окремих - темний, коричневий. Внутрішня поверхня часто темна. Випал у цілому добрий, інколи сильний.

З посудин переважають горщики, амфори. Вони невеликі, мають рівне або легко вгнуте дно, незначно розширений біконічний профіль та невисокі плавно відігнуті вінця. Деякі посудини прикрашені по краю горизонтальними відтисками тонкого шнура (рис. 6, 1-5), окремі мають відтиски прямих ліній (рис. 6, 6).

Знайдені фрагменти великих посудин з дещо опуклими стінками та вушками біля вінця (рис. 6, 4).

Цікавою з наукового погляду є маленька глиняна посудина з двома піднятими доверху вушками. Її висота становить 14,5 см, діаметр вінця – 10 см, діаметр днища – 5,5 см (рис. 9).

Відшукано також кілька керамічних уламків, близьких до кераміки пізньотрипільської культури, що свідчить про ймовірність існування відповідних контактів.

Аналіз матеріалів дає підстави вважати поселення на садибі згаданого вище селянина в с.Дермань I однією з ланок на шляхах розселення племен культури шнурової кераміки вздовж схилів Мізоцького пасма. Воно існувало в другій половині III тис. до н.е.

Отже, поселення на садибі Романюти було близьке до здовбицького, виявленого І.К.Свешніковим⁵ (обидва поселення належали до однієї інфраструктури). Воно мало яскраво виражений ремісничий характер. Його мешканці, головню, спеціалізувалися на виробництві крем'яних знарядь, а також частково займалися землеробством та скотарством.

---

⁵ *Свешников И.К.* Памятники культуры шнуровой керамики у с. Здолбица (УССР) // Краткие сообщ. Ин-та истории материальной культуры АН СССР. – М., 1961. – Вып.85. – С.55-65.

Vasyl Rudyj

**THE SETTLEMENT OF HORODOTSKA AND ZDOVBYTSKA
CULTURE JG THE ROMANYUTA'S MANOUR DERMAN' I
RIWNO REGION**

The settlement of Horodotska and Zdovbytska culture seize 100x25m is on the left bank of the river Ustia. One ground dwelling where silicon, stone and ceramic hems (things) of the IIIc.BC were found was researched investigated. Finds testify that the population was engaged in agriculture cultivation of cattle breeding silicon manufacture.

Key words: Horodotska and Zdovbytska culture, settlement, dwelling, silicon and ceramic items.

Стаття надійшла до редколегії 18. 03. 2002
Прийнята до друку 10.05.2002

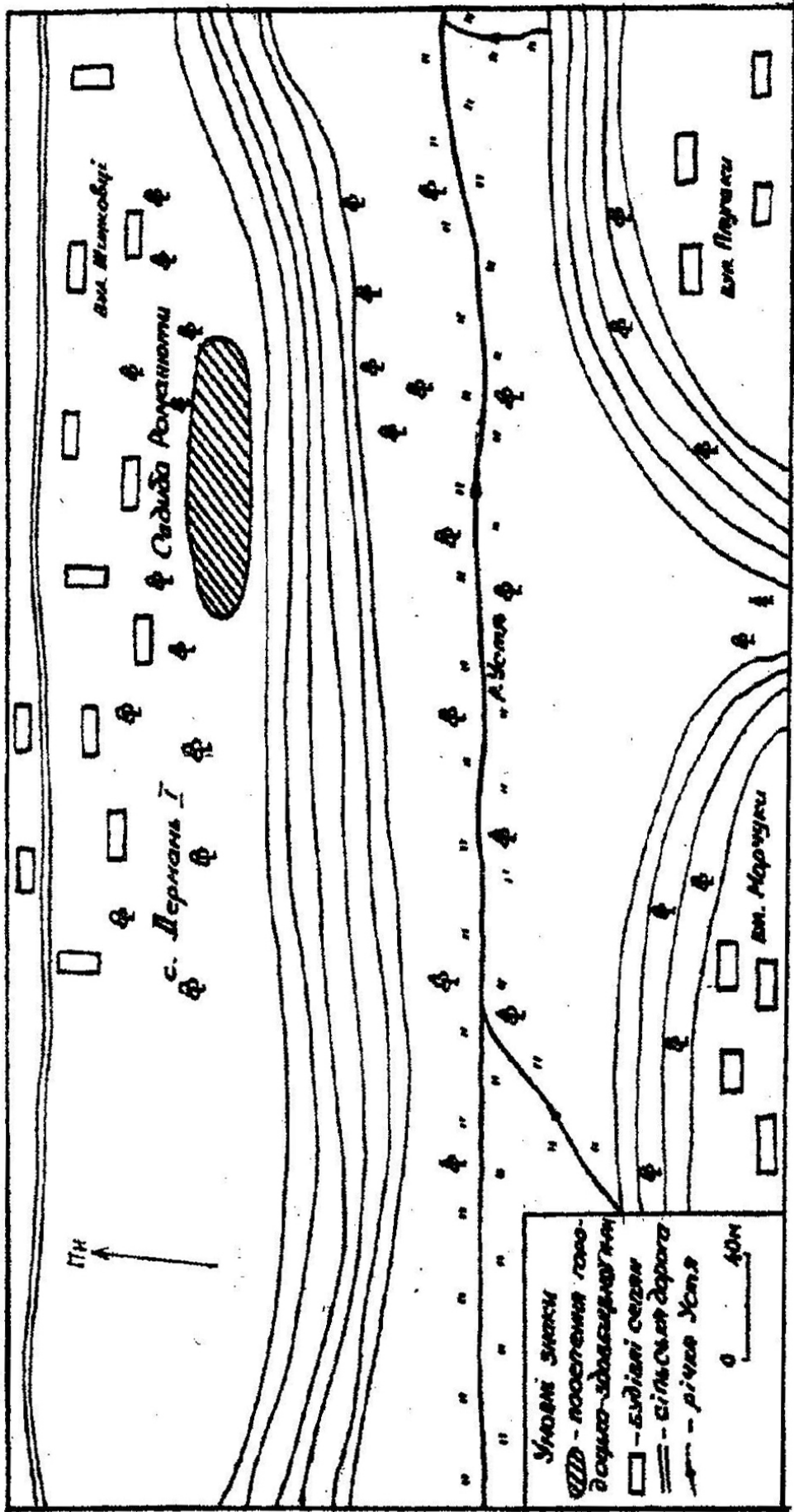

Рис.1. Схематичний план поселення городецько-здівницької культури

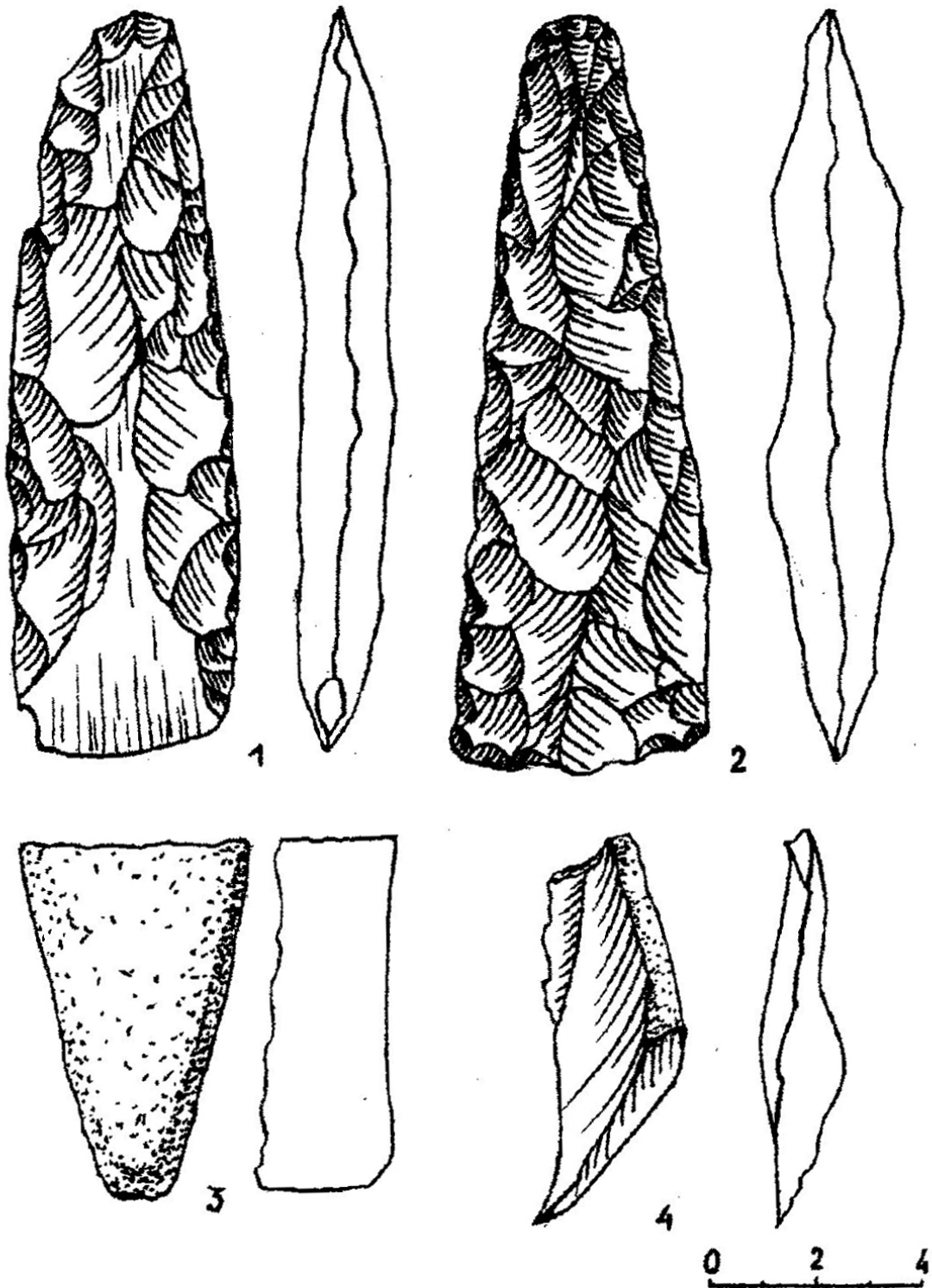

Рис. 2. Крем'яні та кам'яні вироби з поселення. 1, 2 - крем'яні сокири; 3 - фрагмент сокири з каменю; 4 - крем'яний відщеп.

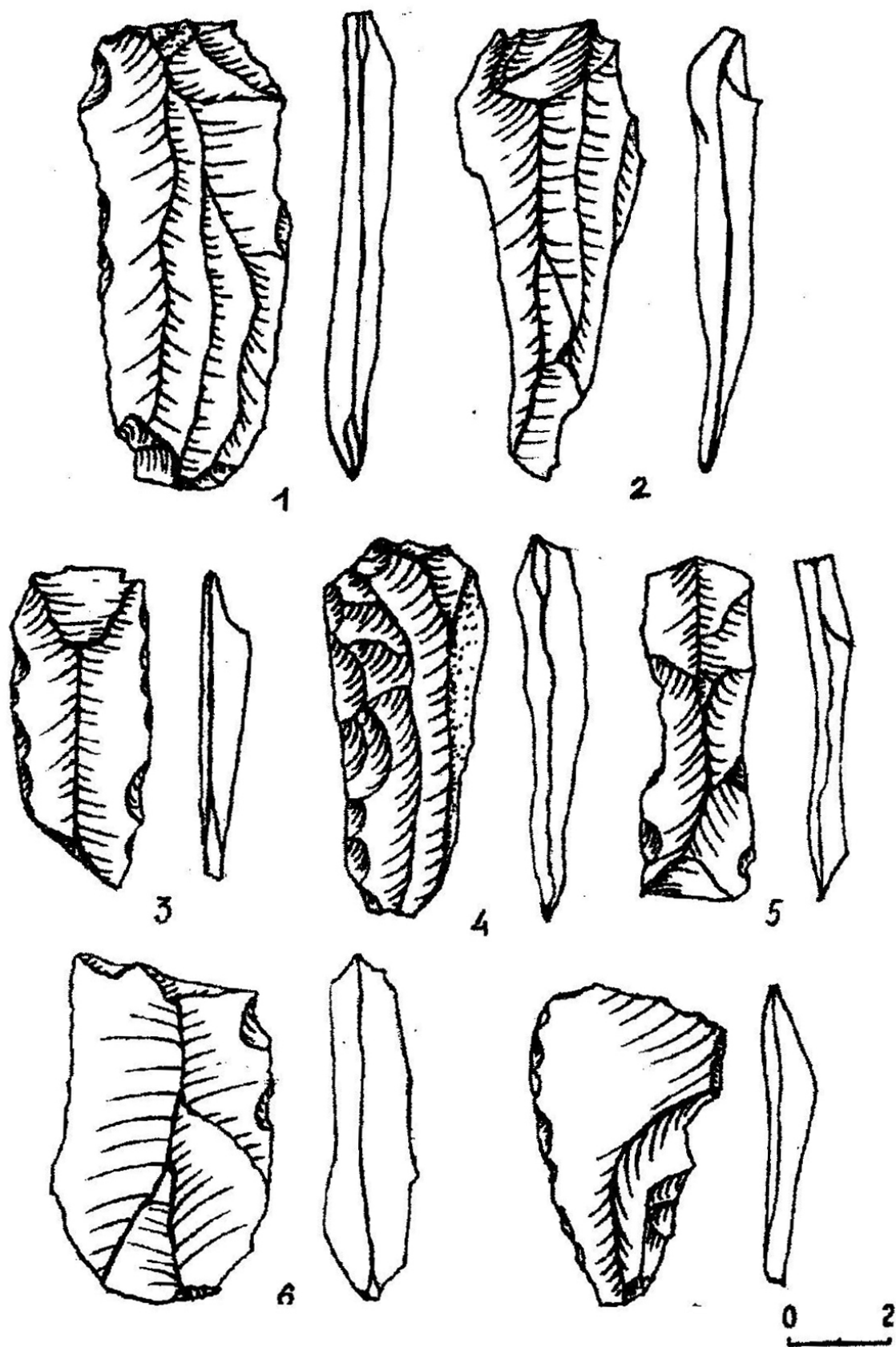

Рис. 3. Крем'яні вироби з поселення. 1, 4, 6 – ножі на тонких пластинах; 2, 3, 7 – ножі-вістря.

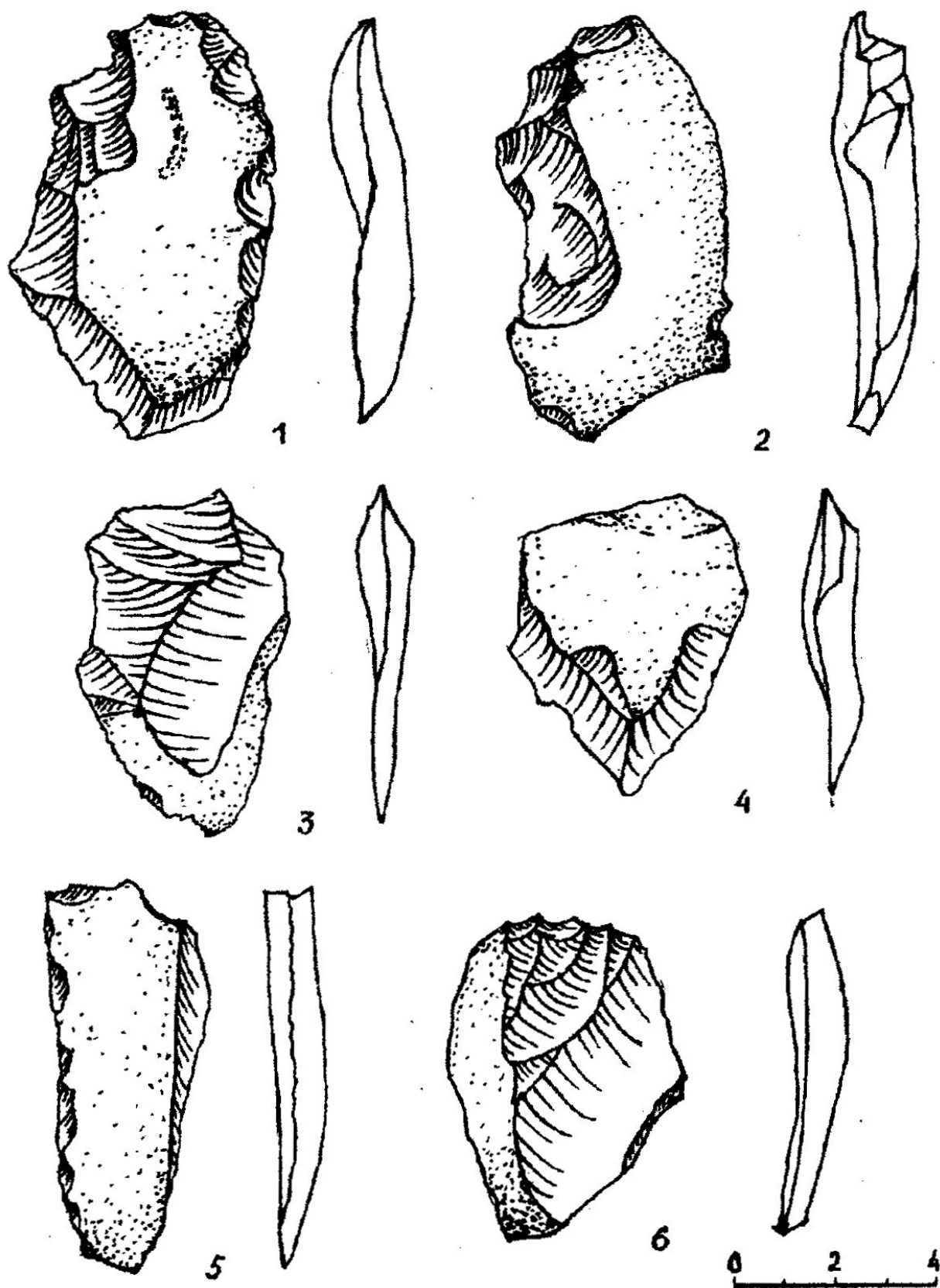

Рис. 4. Крем'яні вироби з поселення. 1- 4,6 – крем'яні скребки; 5 – крем'яний ніж.

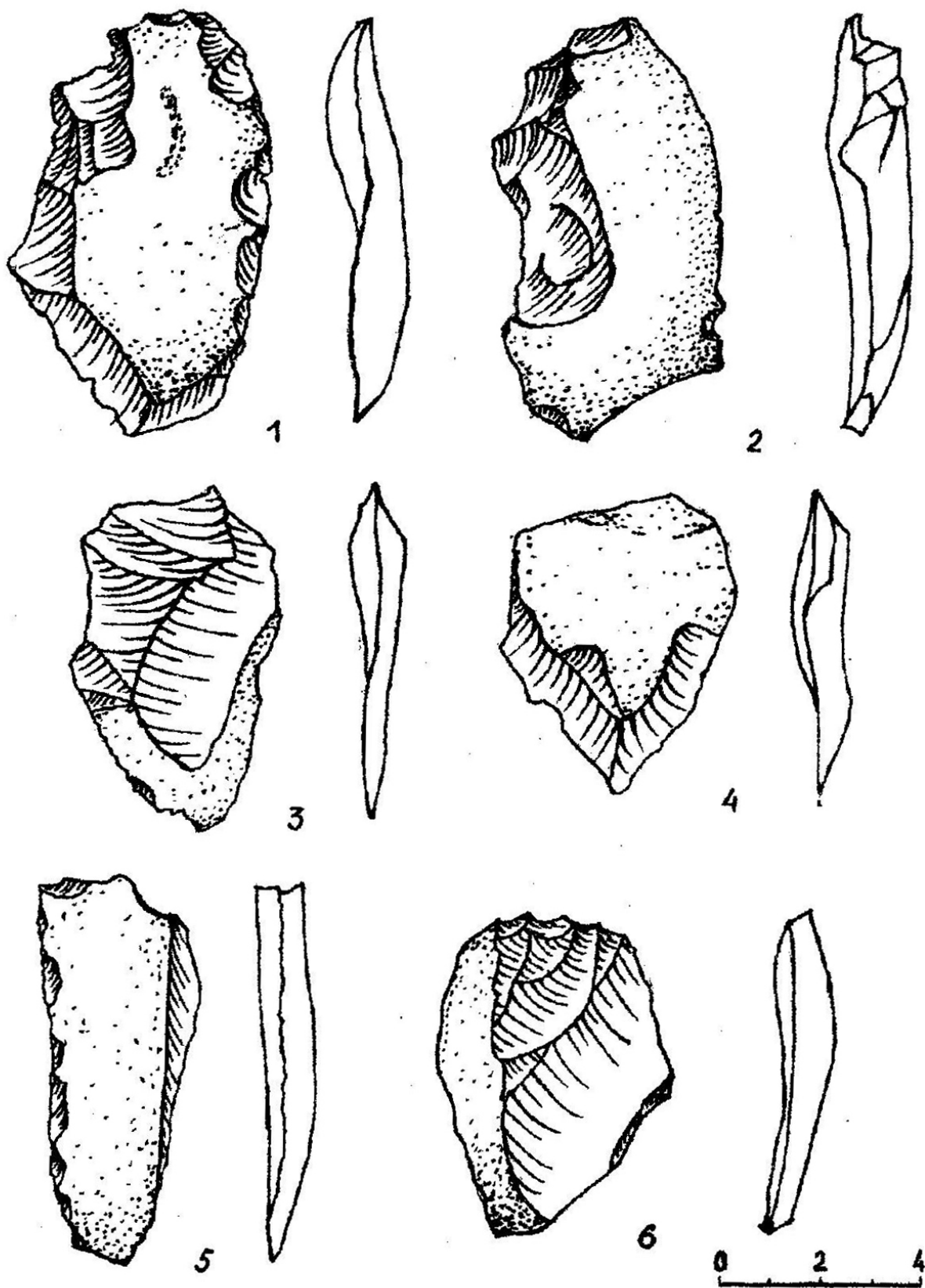

Рис. 5. Крем'яні вироби з поселення. 1,2 – крем'яні скребки; 3-5,7 – вкладиші до серпів; 6 – крем'яний ніж.

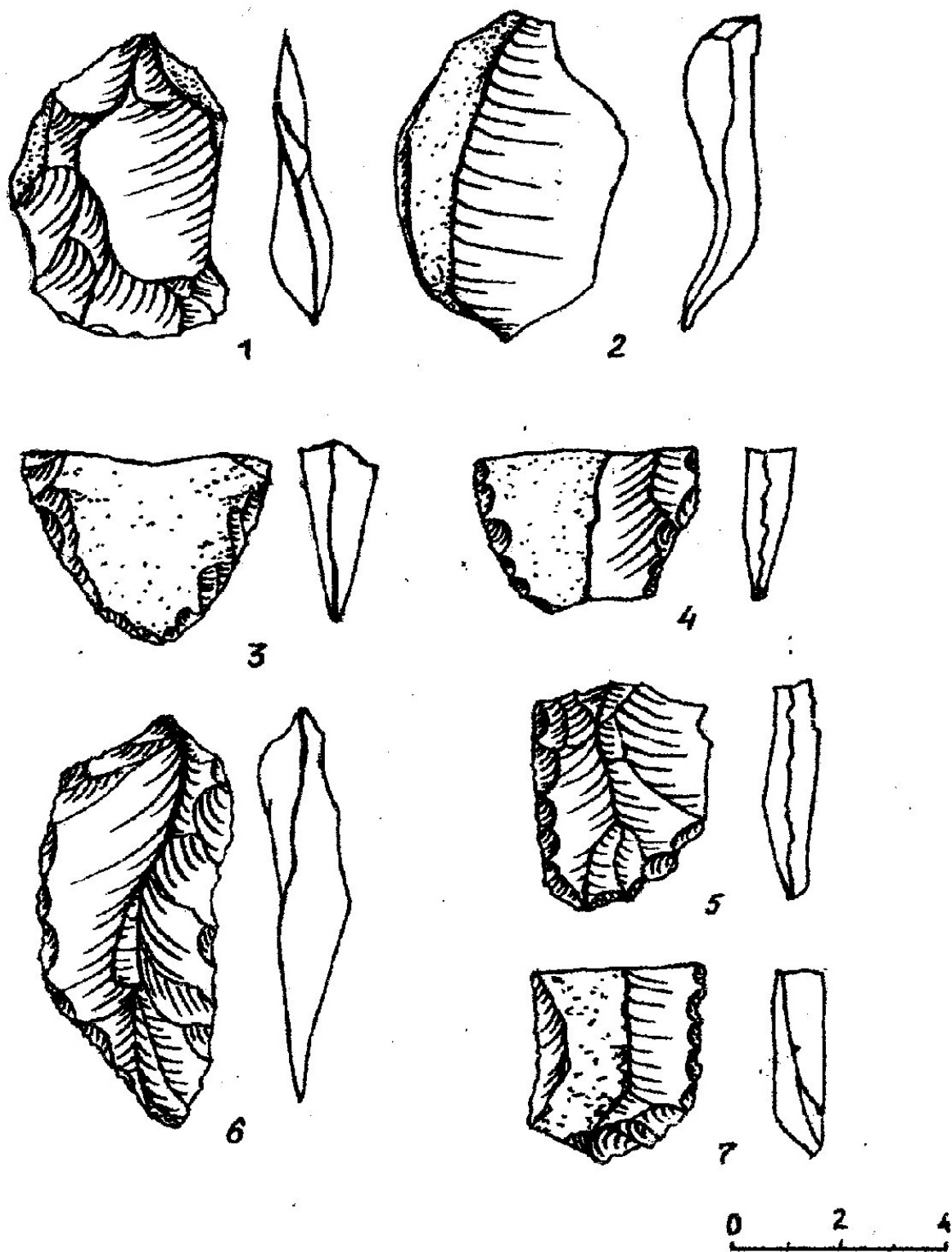

Рис. 6. Фрагменти посуду з поселення городоцько-здовбицької культури.

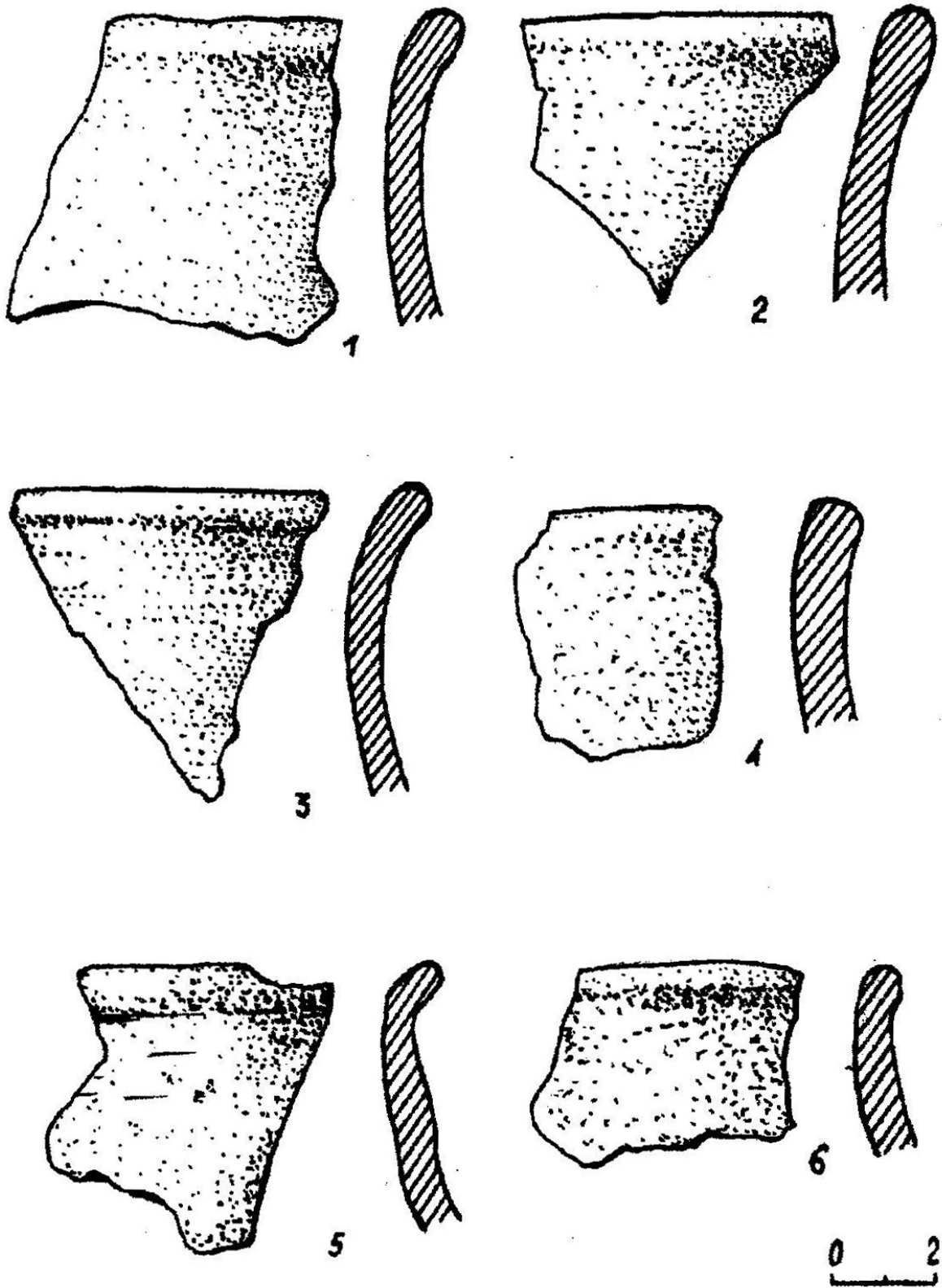

Рис. 7. Фрагменти керамічного посуду та типи вінець з поселення городоцько-здовбицької культури.

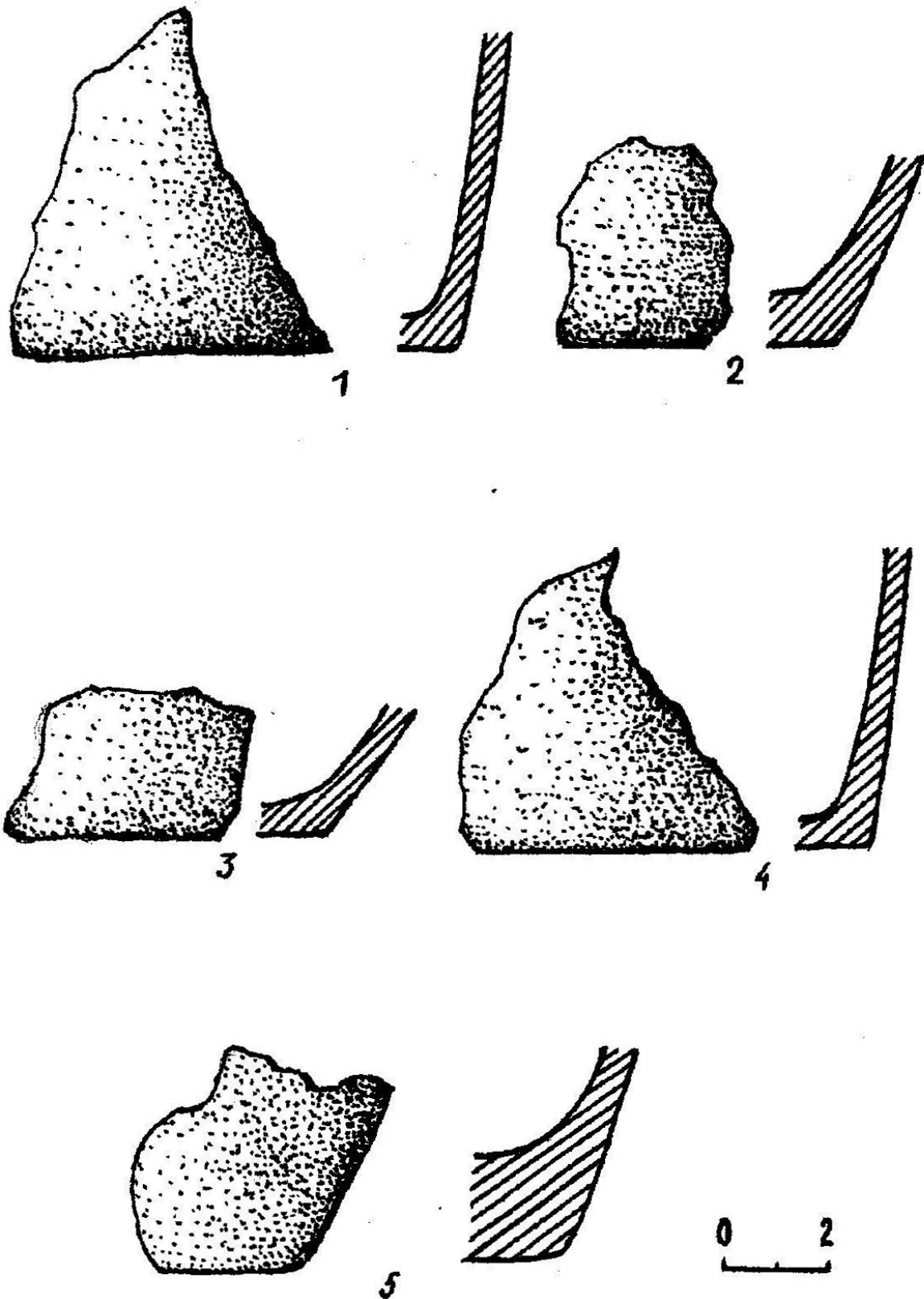

Рис. 8. Фрагменти керамічного посуду (типи донець) з поселення городоцько-здобвицької культури.

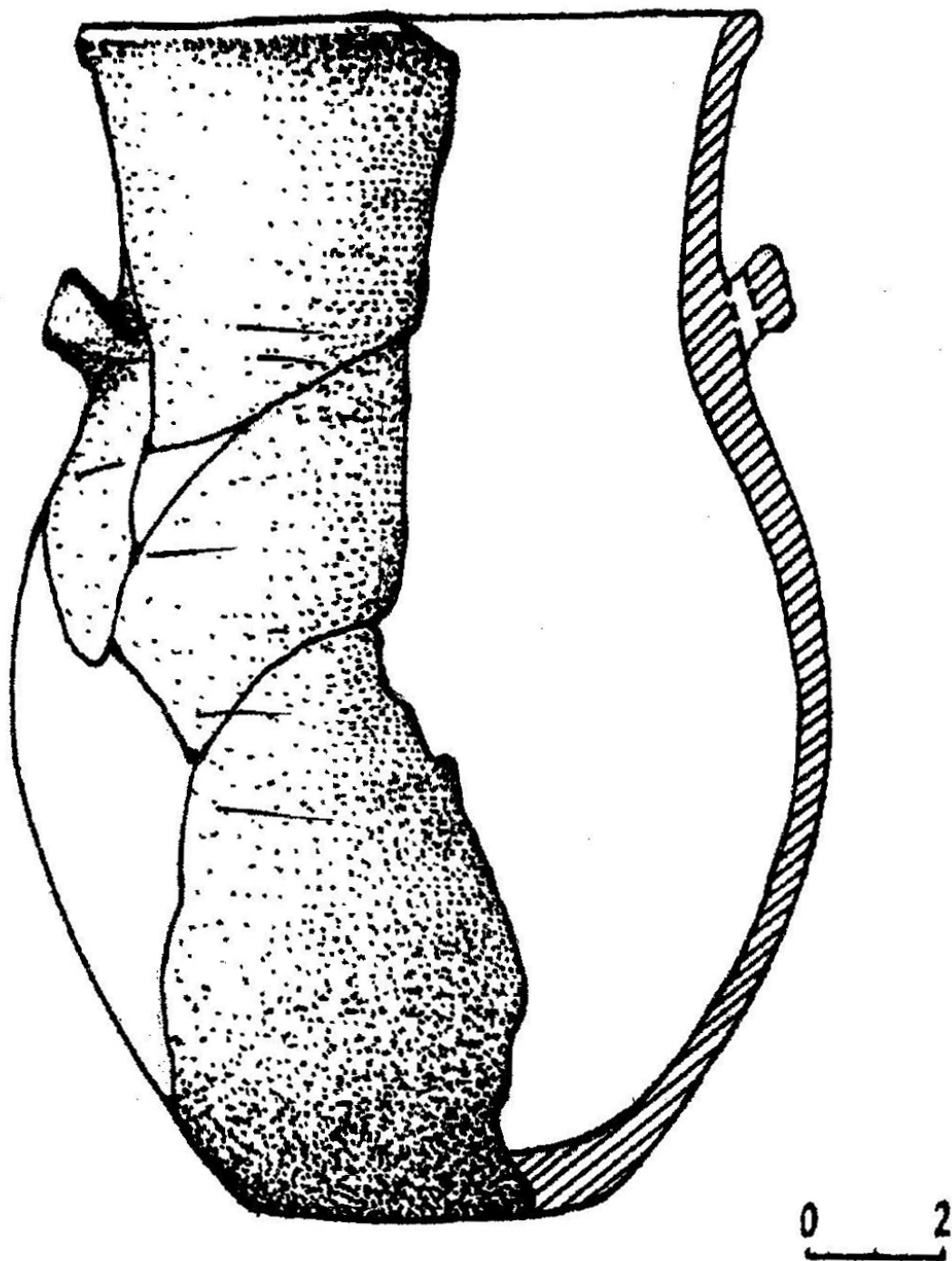

Рис. 9. Горщик з поселення городоцько-здовбицької культури.